

Kaupunginhallitus 14.02.2022 § 56

§ 56

Valtuustoaloite kansallisesta kaupunkipuistosta Espooseen (Kv-asia)

Valmistelijat / lisätiedot:
Ahlgren Heidi
Peltola Katariina
etunimi.sukunimi@espoo.fi
Vaihde 09 816 21

Päätösehdotus

Kaupunkiympäristön toimialajohtaja Isotalo Olli

Kaupunginhallitus ehdottaa, että valtuusto merkitsee tiedoksi selostusosan vastauksena valtuutettu Risto Nevanlinnan ym. 15.2.2021 tekemään valtuustoaloitteeseen kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta Espooseen ja toteaa aloitteen loppuun käsitellyksi.

Käsittely

Puheenjohtaja Tiina Elon kannattamana ehdotti, että asia jätetään pöydälle.

Keskustelun päätyttyä puheenjohtaja tiedusteli, voidaanko puheenjohtajan ehdotus yksimielisesti hyväksyä. Koska ehdotusta ei vastustettu, puheenjohtaja totesi kaupunginhallituksen hyväksyneen sen.

Päätös

Kaupunginhallitus:
Asia jätettiin yksimielisesti pöydälle.

Selostus

Valtuustoaloite

Risto Nevanlinna ja muut valtuutetut ovat jättäneet 15.2.2021 valtuustoaloitteen, jossa esitetään, että Espoo käynnistää kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta tarvittavan selvityksen.

Vastaus valtuustoaloitteeseen

Kansallisen kaupunkipuiston kriteerit ja Espoo

Espoon kaupunkisuunnittelukeskus selvitti kansallisen kaupunkipuiston perustamisedellytyksiä edellisen kerran vuosina 2016–2017, kun yhdistykset Pro Espoonjoki ry ja Kirkkojärvi takaisin ry tekivät kesällä 2016 ehdotuksen kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta Espooseen. Tuolloin kansallisen kaupunkipuiston kokemuksista ja perustamisedellytyksistä käytiin keskusteluja sekä kansallisen kaupunkipuiston perustaneiden kaupunkien kanssa että ympäristöministeriön kanssa. Ympäristöministeriön kanssa käydyn yhteydenpidon perusteella viesti oli, että silloin ehdotettu alue Espoonjokilaaksossa ei yksin riitä täyttämään kansallisille kaupunkipuistoille asetettuja kriteerejä. Espoon mahdollisen kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen tulisi olla laajempi ja alueen tulisi kattaa

Espoon koko synty- ja kehitystarina. Kansallisen kaupunkipuiston alueen tulee ministeriön mukaan sisältää erilaisia alueita erilaisella historialla, jotka kytkeytyvät toisiinsa mahdollisimman hyvin. Ympäristöministeriöstä nostettiin esille Espoon tarinaa kuvaavina alueina esimerkiksi Espoon keskiaikaisen tuomiokirkon ympäristö maakunnallisesti arvokkaassa Espoonjokilaaksossa, luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeä Espoon Keskuspuisto, yhteydet Nuuksion kansallispuistoon, kulttuurihistoriallisesti arvokas saaristo sekä mahdollisesti muita kaupungin kehittymisen historiasta kertovia avainkohteita, kuten Tapiolan puutarhakaupunki.

”Kansallinen kaupunkipuisto on maankäyttö- ja rakennuslaissa määritelty kaupunkiympäristössä sijaitseva arvokkaiden kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden laaja kokonaisuus, jonka säilyttämiseen ja hoitamiseen kaupunki on sitoutunut. Kansallisten kaupunkipuistojen tavoitteena on säilyttää kaupunkiluontoa ja rakennettua kulttuuriympäristöä laajana, eheänä kokonaisuutena - kaupunkilaisten olohuoneena.

Kansallisten kaupunkipuistojen tunnistamisessa ja arvioinnissa käytetään yhtenäisiä kriteereitä, jotka takaavat kaupungeille tasapuolisen kohtelun ja kaupunkipuistojen valtakunnallisen tason säilymisen.

- Kansallisen kaupunkipuiston sisällön kriteerien mukaan, kansallisen kaupunkipuiston tulee sisältää kaupunkiluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeitä luonnonalueita, kansallisen historian tai kaupungin omien kehitysvaiheiden kannalta merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksineen sekä puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä puistoja ja viheralueita.
- Kaupunkikeskeisyyden kriteerin mukaan kansallisen kaupunkipuiston täytyy olla osa kaupunkirakennetta eli alkaa ydinkeskustasta tai hetken läheisyydestä.
- Laajuuden ja eheyden kriteerin mukaan kansallisen kaupunkipuiston täytyy olla puisto- ja viherympäristönä riittävän laaja ja häiriötön sekä viher- ja sinirakenteeltaan niin yhtenäinen, että kaupunkipuistoa pitkin on mahdollisuus siirtyä kaupunginosasta toiseen.
- Ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteerien mukaan on tärkeää, että alueelle muodostuu lajiston siirtymisen ja vuorovaikutuksen mahdollistavia ekologisia käytäviä ja että alue on jatkuva eli liittyy välittömästi ilman selvää rajaa kaupungin ulkopuolisiin luonnonalueisiin tai sitä ympäröivään maaseutuun. ”

Lähde: <https://ym.fi/kansalliset-kaupunkipuistot>

Espoon kaupunkirakenne perustuu viiteen kaupunkikeskukseen ja eroaa näin ollen perinteisestä kaupunkirakenteesta, jossa kaupungin sydän on historiallinen keskusta, jonka ympärille kaupunki on kasvanut. Kaupunkipuiston rajauksen tulisi olla Espoossa todennäköisesti melko laaja, jotta siihen saataisiin mukaan koko Espoon synty- ja kasvutarina. Espoossa haasteena on - perinteisestä kaupungista poikkeavan kaupunkirakenteen johdosta - muodostaa alueesta niin yhtenäinen, että sitä pitkin voi kulkea kaupunginosasta toiseen. On epätodennäköistä, että kansallisen kaupunkipuiston rajaus voisi olla päällekkäinen Nuuksion kansallispuiston rajauksen kanssa, kuten aloitteessa esimerkiksi Matalajärven osalta ehdotetaan.

Kansallisen kaupunkipuiston hyödyt, vaiheet ja haasteet

Jotta Espoon edellytykset kansallisen kaupunkipuiston kriteerien täyttymiseksi voitaisiin selvittää, tulisi kansallisesta kaupunkipuistosta laatia esiselvitys, jossa esitettäisiin alueen rajauseritys. Mikäli kriteerit täyttyvät, laaditaan laajempi perustamiselvitys. Lähes 30 suomalaista kaupunkia on selvittänyt mahdollisuutta perustaa kansallinen kaupunkipuisto. Kaupunkipuistoja on perustettu 11, joista uusin, on vuoden 2021 syksyllä statuksen saanut Savonlinna. Lisäksi Tampere on jättänyt perustamishakemuksen ympäristöministeriölle, ja Helsinki on laatinut puiston perustamisesta esiselvityksen.

Kansallisen kaupunkipuiston statuksesta keskeisin Espoolle saatava hyöty olisi imagohyöty. Kansallisen kaupunkipuiston status voisi lisätä Espoon tunnettavuutta kaupunkina, joka arvostaa luonto- ja kulttuuriympäristöarvoja. Kansallisen kaupunkipuiston perustamiseen liittyy myös laaja, runsaasti resursseja vaativa, perustamiselvitys, jonka laatiminen voisi entisestään kirkastaa myös kaupungin sisällä käsitystä sen tärkeimmistä luonto- ja kulttuuriympäristöarvoista sekä niiden kytkeytyneisyydestä.

Kansallisen kaupunkipuiston aluerajaukseen vaikuttaa sekä maanomistus että maankäytönsuunnittelun tilanne. Kansallisen kaupunkipuiston luonnon- ja kulttuuriperinnön säilyttäminen perustuu kaavoihin tai erilaisiin suojelupäätöksiin. Maankäyttö ja rakennuslain (68 §) mukaan kansalliseen kaupunkipuistoon voidaan osoittaa alueita, jotka maankäyttö- ja rakennuslain mukaisessa kaavassa on osoitettu puistoksi, virkistys- tai suojelualueeksi, arvokkaaksi maisema-alueeksi tai muuhun kansallisen kaupunkipuiston tarkoituksen kannalta sopivaan käyttöön. Kaupungin on hakemuksessaan selostettava, miten kaupunkipuistoksi rajatun alueen luonnon- ja kulttuuriperinnön elementtien säilyminen on näillä keinoin turvattu. Ennen mahdollista esiselvitystä ja varsinaista perustamiselvitystä olisikin rajauksen laatimisen pohjana hyvä olla nykyistä ajantasaisempi yleiskaavallinen suunnitelma Espoon viheralueverkostosta ja mahdollisista rakentamisen kasvun suunnista.

Kansalliseen kaupunkipuistoon osoitetaan lain mukaan ensi sijassa kunnan, valtion tai muun julkisyhteisön omistuksessa olevia alueita (MRL §68). Muita alueita puistoon voidaan osoittaa omistajan suostumuksella. Omistajan suostumus ei ole kuitenkaan tarpeen, jos puiston perustamispäätöksessä tai hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei anneta aluetta koskevia maankäyttö ja rakennuslain 70 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä. Mikäli alueella on yksityistä maanomistusta, on rajauksesta joka tapauksessa hyvä neuvotella ainakin suurempien maanomistajien kanssa erikseen. Espoon alueella on paljon yksityistä maanomistusta, joten aluerajauksen määrittelyssä sekä alueen hoidossa ja kehittämisessä on syytä varautua laajaan yhteistyöhön myös yksityisten maanomistajien kanssa ja maanomistus voi paikoin muodostua haasteeksi myös puiston toteuttamiselle.

Kansallista kaupunkipuistoa hoidetaan ja kehitetään sen luonnon- ja kulttuuriperinnöllisiä arvoja vaalien ja vahvistaen. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi kaupungin on laadittava alueelle hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka hyväksyy ympäristöministeriö. Hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelun tulee tapahtua vuorovaikutuksessa niiden tahojen kanssa, joiden oloihin asia saattaa huomattavasti vaikuttaa (MRL 70§). Aluerajauksen määrittelyn, hakemuksen sekä hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisen yhteydessä on tärkeää tunnistaa alueen kehittämistarpeet laajasti, jotta kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen sisälle ei myöhemmin tule sellaisia maankäytönmuutostarpeita, jotka ovat

ristiriidassa kansallisen kaupunkipuiston arvojen, kriteerien ja hoidon tavoitteiden kanssa. Esimerkiksi uudet kehätiet tai muuten kaupunkirakennetta voimakkaasti pirstovat hankkeet eivät ministeriön asiantuntijan mukaan lähtökohtaisesti voi kulkea kaupunkipuiston alueen läpi, eikä uudisrakentamista pääsääntöisesti tule osoittaa kaupunkipuiston alueelle.

Hakemuksessa on määritettävä ja kohdennettava kansallisen kaupunkipuiston alueella olevat MRL 68 §:ssä mainitut erityiset arvot. Lähtökohta on se, että erityisiä arvoja ei heikennetä esimerkiksi maankäyttöä muuttamalla - ennemminkin vahvistetaan. Mahdolliset arvoista ja hoito- ja käyttösuunnitelmasta poikkeavat maankäytönkehittämishankkeet kansallisen kaupunkipuiston alueella tulee hyväksyttävä ympäristöministeriössä. Monet kaupungit ovat kuitenkin ottaneet käytännöksi pyytää ministeriöltä lausunnon myös rajauksen ulkopuolisista hankkeista. Lausuntoa ei tarvita, jos suunnitelma edistää kaupunkipuiston tavoitteita. Tästä syystä hoito- ja käyttösuunnitelman tulee perustua selkeään tulevaisuuden kuvaan Espoon maankäytön kehittämisestä ja sen laatiminen on syytä tehdä tarkkaan ja laajalla yhteistyöllä eri toimijoiden välillä. Hanke vaatii pitkäaikaista sitoutumista sekä vahvaa tahtotilaa ja resursseja.

Kaupungin on myös mahdollista saada taloudellista tukea kansallisen kaupunkipuiston alueen kehittämiseen, mutta siihen varattu budjetti on melko pieni suhteutettuna Espoon kokoisen kaupungin viheralueinvestointeihin.

Muut Espoon viheralueverkostoa ja kulttuuriympäristöä turvaavat ja kehittävät suunnitelmat ja selvitykset

Espoossa on viime vuosina laadittu monia viheralueverkostoa turvaavia suunnitelmia ja selvityksiä.

- Ympäristökeskuksen johdolla on laadittu esimerkiksi Espoon luonnon monimuotoisuuden suojelun toimenpideohjelma ja ekologisen verkoston selvitystyö. Töiden avulla on asetettu luonnonympäristön suojelutavoitteita sekä osoitettu ekologisten yhteyksien kehitystarpeita.
- Kaupunkisuunnittelukeskuksessa on käynnistetty kulttuuriympäristön selvittämistä ja säilyttämistä palveleva KULAUS-projekti, jossa on yhteistyössä kaupungin museon kanssa koottu yhteen olevaa selvitystietoa ja arvioitu yleiskaavatasoisesti paikallisesti arvokkaita kulttuurihistoriallisesti merkittäviä alueita.
- Virkistysverkoston yhtenäisen rakenteen kehittämiseksi ja turvaamiseksi kaupunkisuunnittelukeskuksessa on tehty ja käynnistetty suuraluekohtaisia virkistysvisiotöitä. Töiden avulla pyritään tunnistamaan suuralueiden virkistysalueiden ja -palveluiden kehitystarpeita peilaten vuoden 2050 arvioituun väestömäärään.
- Kaupunkitekniikan keskuksessa on laadittu ulkoilureittien yleissuunnitelman päivitys, jossa on tunnistettu myös kehitettävät ulkoilureittien pääyhteydet koko kaupungin alueelta.

Lisäksi lukuisissa muissa töissä, kuten käynnissä olevissa yleiskaavatöissä, on korostettu viheralueverkoston ja kulttuuriympäristön arvokokonaisuuksia. Esimerkiksi Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaavassa Espoonjokilaakso on osoitettu omalla vyöhykemerkinnällään, jonka mukaan aluetta tulee kehittää katkeamattomana kokonaisuutena niin, että ekologinen toimivuus ja muut erityisarvot turvataan ja virkistyskäyttöedellytykset paranevat.

Myös ilman kansallisen kaupunkipuiston statusta on siis mahdollista ja syytä jatkossakin kehittää Espoon viheralueverkoston sekä kulttuuriympäristöjen käytettävyyttä, yhtenäisyyttä ja arvojen säilymistä osana kaupunkirakennetta. Esimerkiksi LuonTo -työssä on määritelty Espooseen perustettavaksi luonnonarvopuistoja, jotka ovat kaupungin merkittävimpiä luonto- ja virkistysarvoja yhdistäviä alueita. Luonnonarvopuistoja esitetään 4 kappaletta: Pitkäjärvi, Finnoonlahti, Kirkkojärvi-Gloms ja Keskuspuisto. Näiden perustamiseksi on syytä laatia yleiskaavallinen tarkastelu rakentamisen ja viheralueiden rajauksen tarkasta sijainnista.

Hyvä esimerkki Espoolaisesta viheralueen brändi- ja kehitystyöstä on Espoon rantaraitti, jota on kehitetty yhteistoiminnallisesti kaupungin eri organisaatioissa ja jolla on tunnettuutta myös Espoon ulkopuolella. Vastaavanlaisia hankkeita voisi käynnistää esimerkiksi Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaavassakin kehitettäväksi aluekokonaisuudeksi tunnistetun Espoonjoen varrelle, jonne on ideoitu ”sisämaan rantaraittia”, joka palvelisi erityisesti Keski-Espoon asukkaiden virkistystarpeita ja täydentäisi Espoon virkistysreitiverkostoa.

Johtopäätökset

Koska Kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen tulee perustua kaavoihin tai erilaisiin suojelupäätöksiin, olisi mahdollisen Espoon kansallisen kaupunkipuiston rajauksen ja perusselvityksen pohjana syytä olla nykyistä ajantasaisempi yleiskaavallinen suunnitelma Espoon viheralueverkostosta ja kasvavan kaupungin tulevista rakentamisen kasvun suunnista. Tässä yhteydessä olisi mahdollista käydä hyvissä ajoin vuoropuhelua myös niiden yksityisten maanomistajien kanssa, joita asia mahdollisesti koskettaa.

Vuoden 2017 keskusteluissa kansallisten kaupunkipuistojen kaupunkien näkökulma oli, että kansallisen kaupunkipuiston perustaminen ja ylläpito vaatii laajaa, yhteistä poliittista tahtotilaa ja sitoutumista sekä resurssien osoittamista asiaan. Resursseja tulee pystyä ohjaamaan sekä hakuprosessin eri vaiheiden toteutukseen että alueen hoitoon, kehittämiseen ja ylläpitoon. Myös vuorovaikutus asukkaiden kanssa on tärkeää ja siihen tulee varata riittävästi aikaa ja resursseja prosessin eri vaiheissa. Kansallisen kaupunkipuiston perustamisselvitysvaihe vie muiden kaupunkien kokemusten mukaan useita vuosia kaavallisten edellytysten selvittämisen, suunnittelun ja vuorovaikutuksen takia. Kaupunkipuiston perustamisen jälkeen on syytä varautua resursoimaan huomattavan laajan alueen hoitoon, kehittämiseen ja ylläpitoon riittävällä tavalla jopa vuosikymmeniksi eteenpäin.

Ilman kansallisen kaupunkipuiston statustakin on tärkeää, että Espoossa turvataan kaupungin omilla päätöksillä sekä kaavoituksella viher- ja virkistysverkoston ja kulttuuriympäristökokonaisuuksien säilyminen kaupungin vetovoimatekijöinä.

Liitteet

Oheismateriaali

- Valtuustoaloite kansallisesta kaupunkipuistosta Espooseen

